

NEWS

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

SERIES OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES

ISSN 2224-5294

Volume 2, Number 306 (2016), 57 – 60

SOME ASPECTS OF CREATIVITY OF KYU-BO YI**U. A. Amirbekova**

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.

E-mail: umit_amirbekova@mail.ru

Key words: genre of historical poem, phesol, harmony of the world, creative experience, traditional poetic themes, master of neat words.

Abstract. The article is devoted to the disclosure of certain aspects of creativity central figure in the literature of Korea, which for the special gift of poetry in his youth Sindon called "divine lad," the master of fine words Kyu-bo Yi. The article discusses the role and place of Kyu-bo Yi in Korean literature, as a pioneer of the development of new genres, new themes, and as a kind of interpreter of traditional poetic themes.

ӘОЖ 327(519):82

**ЛИ ГЮБО ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНЫҢ
БІРҚАТАР АСПЕКТИЛЕРИ****У. А. Амирбекова**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Түйін сөздер: тарихи поэма жанры, пхэсоль, элем үйлесімділігі, шығармашылық әсерленушілік, дәстүрлі поэтикалық тақырыптара, көркемсөз шебері.

Аннотация. Макала Кореяның мәдениетіндегі негізгі тұлға, поэтикалық дарыны үшін жас кезінде-ақ синдом «құдай берген бозбала» деген атқа ие болған, көркем тілмен нақышына келтіріп сөйлей білген, көркемсөз өнерінің хас шебері Ли Гюбо шығармашылығының бірқатар қырларын ашуға арналған. Ли Гюбоның корей әдебиетіндегі жаңа жанрларды, жаңа тақырыптарды игерген алғашқы ақын болғандығы, дәстүрлі поэтикалық тақырыптарының өзіндік ерекшелігімен интерпретациялаған ақын екендігі мақалаға арқау болады.

Ли Гюбо XII-XIII ғғ. аралығында өмір сүрген әйгілі корей ақыны. Ол үш мәрте емтиханды сәтсіз тапсырылғанда, шарапқа, еркін өмірге әуестеніп, өзінің негізгі көсібі өлең жазу деп санаған. Осы кездері өзіне Пәгун «Ақша Бұлт» деген бүркеншік ат алады: ақын үшін, аспанда еркін қалқып бара жатқан бұлт, еркін-діктің белгісі болады. Мұндай көңіл-күй, әрине, Ли Гюбоны «Теніздің шығысына қарай орналасқан елден шыққан жеті данышпан» тобының ақындарымен жақыннатады. Сол замандағы белгілі ақын О Сечже (1133-1187), әкесімен құрдас болғандығына қарамастан, оның ең жақын досы болған. Әкесі қайтыс болып, кара жамылу рәсімін орындаған Пәгун «Дәруіш Ақша Бұлт» бүркеншік атын алып, Чхонмасан (Кэсон-ның солтүстігінде орналасқан) тауларына кетеді. Осы жерде ол екі үлкен көлемді шығармасын – Тонмён ван пхён «Тонмён Билеуші» поэмасын, Пәгун сосоль «Ақша Бұлттың шағын сөз тіркестері» деген пхэсоль жинағы мен Пәгун коса чон «Дәруіш Ақша Бұлттың өмірнамасы» деген өзінің өмірбаянын жазады.

1196 ж. Ли Гюбо астанаға қайта оралады, бірақ лауазымға, әскери билеуші Чхве Чхунхонның назарына іліккеннен кейін ғана, 32 жасында ие болады. Оның есімі бұл уақытқа дейін ақын ретінде кең танымал болған. Соңдықтан да болар оны басқа әдебиетшілермен бірге «анардың мың құлтепі гүлдерінің» қауыз жарып гүлдеуіне байланысты өлең шығару сайысина қатысу үшін Чхвенің үйіне шақырады. Осы поэтикалық сайыста Ли Гюбо өлеңдері ең үздік деп танылып, ол лауазымға ие болады. Мансап сатысымен жоғары көтерілген ақын, тіпті, ақыр сонында бірінші министр де болады. Жетпіс жасында қызметінен кетіп, 74 жасында дүниеден озған.

Ли Гюбоның өлеңмен де, прозамен де жазған шығармалары өте көп. Оларды ұлы Ли Хам жинақтап, 1241 ж. Тангук Ли санғуқ чип «Шығыс мемлекетінің бірінші министрі Ли шығармаларының жинағы» деген атаумен басып шығарады.

Ли Гюбо – Корё жазушыларының ішіндегі шығармаларының барлығы дерлік толық сакталған жалғыз жазушы. Оның даңқы қытай поэтикалық тәсілдерінің жүйесін жетік менгергендігі үшін ғана өлең мен прозаның шебері ретінде тараған жоқ. Сондай-ақ, ол корей әдебиетіндегі жаңа жанрларды, жаңа тақырыптарды итерген алғашқы ақын, дәстүрлі поэтикалық тақырыптаманы өзіндік ерекшелігімен интерпретациялаған ақын. Ақынның тұлғалық ерекшелігінің шығармашылықта көрініс тапқандығы сөзсіз. Ли Гюбо шығармашылығының өзі ақын тұлғасының бірқатар мінездік ерекшеліктерін қайта қалпына келтіруге мүмкіндік береді. Өкінішке қарай, Ли Гюбо шығармаларының барлығында дерлік жазған уақыты қойылмаған, сондықтан шығармашылығының сол немесе басқа кезеңінде қандай тақырыпта жазғандығы немесе өлеңді қандай күйде жазу оның шығармашылығына тән болғандығын біз енді біле алмаймыз.

Ли Гюбоның шыққан тегі көптеген буындар бойы мұнсингін білімділер әзілетіне жатқан, олардың қатарында елді басқарған мемлекеттік шен иелері де болған. Оның отбасы «әскерилердің» төңкерісінен кейін құтынға ұшыраган жоқ, әкесі астанада қызметін жалғастыра береді. Алайда, білімді сословиесеге тән «әскери» билікті қабылдамау, Ли Гюбода да болған сыңайлы. Оның жас кезінде «... жеті данышпан» тобының тақуа-акындарымен жақындастыру көздейсоктық емес және ол тіпті өзіне «Үш құмарлықтың ұстазы» (кылмашекті аспабы, өлең мен шарап туралы айттыған) деген бүркеншік ат алады. Жас Ли Гюбо «әлеммен араз» күйде: ез сословиесіне «әскерилер» үкіметінің көрсеткен қорлығына қарсы, мемлекеттік емтихандармен белгіленген шығармаларға қойылатын ресми талаптарға қарсы (әкесінің талап етуімен емтихан тапсырып, үш мәрте одан құлауы да көздейсок емес). Оның келіспеушілігі, Қызы Шығыста дәстүрлі болып саналатын, әлеумет қоғамынан теріс айналып, табиғатқа, шарап пен өлеңге бет бұрын түрінде өрілді: өлеңдерінің бүкіл бір бөлігі оған рухани жағынан жақын қытай ақындары – Тао Юань-мин мен Ли Бога, сондай-ақ, шарап ішкенде пайда болатын куаныш пен еркіндік сезіміне арналған. Ли Гюбо шынайы өмірдің қауіп-қатерінен қашқан, өзіне ешқандай міндеттеме жүктемейтін, аспандагы бұлттардай еркін ақын – «Дәруіш Ақша Бұлттың өмірнамасында» осылай бейнеленген.

«Теніздің шығысына қарай орналасқан елден шыққан жеті данышпан» қоғамындағы достарының сонын ала, Ли Гюбо үрпақ жадынан мұлдем жойылып кетуі мүмкін бұрынғы корей ақындарының өлеңдерін жинайды. Оның ұхсоль жинағының негізін осы өлеңдер, авторлар туралы мәліметтер мен сөз өнері туралы ой толғаулары құрады. Өлеңдерді жинау, өлеңдер туралы пайымдаулар – Ли Гюбо жинағының негізгі мазмұны. Өзінің аға буын замандастары, ұхсоль авторлары Ли Инно мен Чхве Ча сияқты, Ли Гюбо да сөзді шебер менгергендерді жеке дара бөліп көрсетеді. Оның пікірінше, хас әдебиетшілер ғана ұлт мақтанышы болып табылады, әрі мемлекеттің абыройы мен беделін асқақтата алады.

Ли Гюбоның Тонмён ван ұхсоль пәнсо «Тонмён билеуші. Алғысөзі бар поэма» шығармасы ақын әкесінің қайтыс болуына байланысты үш жыл бойы қара жамылып, Чхонмасан тауарында саяқ өмір сүріп жүрген кездері, дәлірек айтқанда, 1195 жылы жазылған. Өмірінің осы кезеңінде өз елінің өткеніне қызығушылық танытып, қытайлардың әзілтік тарихын, соның ішінде, ежелгі корей мемлекеттері туралы мәғлұматтар жазылған тарауларын, және Силлада құрастырылған, *Ку самгук саги* «Үш мемлекеттің ежелгі тарихы» деп аталатын корей тарихи шығармасын оқып зерделейді, сондай-ақ, ертедегі корей мемлекетінің негізін қалаушыларды туралы халық ауыз әдебиетіндегі мәліметтерді жинайды. Ең алдымен ол Когурё патшалығының құрылуы және оның негізін қалаушы Тонмён тарихына қызығушылық танытады. «Тонмён билеуші» поэма-сының сол көздегі биліктің жүргізіп отырған саясатымен келіспеушілік ретінде, мемлекеттегі жағдайға тұлғаның реакциясы ретінде де пайда болуы мүмкін. Ли Гюбо сол қарсылыкты дәстүрлі түрде – өткенге, корей тарихының «Алтын ғасырына» жүргіну арқылы білдіріді.

«Алтын ғасыр» Когурё мемлекетінің негізін қалаушы Тонмённің билік еткен уақыты ретінде көрсетілген. Поэмада оның ерекше туылғандығы, оның жаңа жанр мемлекетті құру ісінде жасаған ерліктері туралы айттыған. Тонмён оқиғасы, прозалық мәтінмен берілген түсіндірмесі қатар жүретін, бес буынды өлең өлшемімен жазылған. Түсіндірмені автор «Үш мемлекеттің ежелгі тарихынан» алып пайдаланған сыңайлы. Ол туралы автордың өзі поэманның алғысөзінде былай деп жазған:

«Әлемде Тонмён билеушінің ғажайып істері туралы көптеген әңгімелер жүр. Тіпті надан еркектер мен пысықай әйелдер де оның істері туралы айта алады. Бұрын мен, осындағы әңгімелерді естігенде, ішімнен күлуші едім: біздің бірінші ұстазымыз Кун-цзыдың өзі таңғажайып күштер мен бейберекет рухтар туралы айтпаған гой, ал мұнда бекер сандырақ сөздер мен болмайтын нәрселер көп! Бізге оларды қайталаң мазмұндаудың қажеті жоқ деп ойлайтынмын. Енді, міне, мен «Вэй әзілтінің тарихы» мен «Ұлы зандар жинағы» оқып шықтым. Бұл шығармаларға да Тонмённің істері енгізілген. Бірақ олар қысқартылып алынған, сондықтан түсініксіз. Өзінің туралы – толығымен, бетендейтік туралы – қысқаша ғана. Истің мәні қайда жатыр! Содан кейін мен, кечік жылышың төртінші айында (1193 ж.) «Үш мемлекеттің ежелгі тарихын» іздеп тауып алдым. Еңбекте «Тонмён патша билігінің негізгі жазбалары» бар екен. Онда әртүрлі таңғажайып әңгімелер

әлемде айтылып жүргендерден әлдекайда көп екен. Мен алғашында тағы да сене алмадым. Маңыздының барлығы осы таңғажайып оқиғалардың астарында жатыр екен фой. Мазмұнын үш қайтара оқығаннан кейін барып, оның мәнісін аздал түсіне бастадым. Әңгіме таңғажайып өзгерістерге ұшырау туралы емес, шубесіз кеменгерлік туралы екен!»

Тонмён билеушінің данкты істерін паш еткен поэмада, прозалық түсіндірмеге тән, оқиғаларды мазмұндаудың эпикалық стилі сакталған. Поэмада да, түсіндірмеде де қытай бейнелеуіш сөздері мейлінше аз қолданылған. Ол кейіпкерлердің сыртқы келбетін сипаттауға да, олардың қылыштарын суреттеуге де қатысты. Ал сол кездері корей ақындарының жаппай қытай поэзиясының бейнелі сөз тіркестері жүйесін пайдаланғандығына назар аударған жән. Ол туралы Ли Гюбоның өзі де өлеңдерінде жазған. Көркемдік тәсілдерді таңдау – шығарма тақырыбымен анықталғандығы шубесіз.

Поэманың басы (24 жол) аты аңызға айналған алғашқы қытай императорларының билік еткен кезеңдеріне арналған. Мұнда Ли Гюбо өлеңнің жана формасын ұсынған. Оның шенберінде корей тарихындағы оқиғалар, қытай империясының іргетасын қалаған – данкты патшалар Қытайда билік еткен кезеңде болып жатқан, оқиғаларға ұқсас етіп суреттеген. Мұндай тәсіл өз елін, ұлті тұтарлық мемлекет – Қытаймен тен дөрежелі ел ретінде көрсетуге мүмкіншілік берді.

Поэманың негізгі міндеті – өркениетті мемлекет ретінде өз елінің маңыздылығын көрсету, сондай-ақ, корей мемлекетінің де Қытай сияқты аспан тәнірінің еркімен пайда болғандығына назар аудару. Ли Гюбо поэмасын осындай оймен аяқтайды:

«Тонмён туралы жазбалар да дәл осындай. Олар сену мүмкін емес өзгерулер мен ғажайыптар арқылы адамдардың көздерін қарықтыру үшін келтірілгендеңдігі айдан анық емес пе? Ақиқатында, олар біздің мемлекетіміз құрылған көздердің қасиетті іздерін көрсетіп тұр. Ал егер енді мен мұның берін жазбасам, біздің ұрпағымыз ол туралы қалай біле алады? Сондықтан да мен Тонмён істерін өлеңмен суреттеп шықтым. Бұқіл аспан асты біздің еліміздің негізін де кеменгер данышпан адамның қалағандығын білсін!»

Ли Гюбо корей әдебиетінде тұңғыш болып тарихи поэма жанрын ұсынды. Онда корей мемлекеттілігінің бастауы қытай тарихының ежелгі кезеңдерімен шамалас етіп көрсетілген. Тарихи поэма жанры мен Қытай тарихының өнегелі оқиғаларына жүгіну тәсілін кейінгі кезеңдегі ақындар, мысалы, Ли Сынхю Чеван унғи «Патшалар мен императорлар туралы ұйқастырылған жазбалар» поэмасында пайдаланған.

«Тонмён патша» поэмасы көркемсөз өнерінің ескерткіші ғана емес. Ли Гюбо оны, ең алдымен, саяси маңызы бар шығарма ретінде ойластырыған. «Әскерилердің» билік етуі гуманитарлық зиялы қауым – азаматтық шен иелерін биліктен шеттеп, қорлады. Сондықтан, өз отандастарын енжарлық сезімнен арылтып, белсенді іс-әрекетке жетелеу қажет болды. Поэма Аспан тәнірінің еркі бойынша ұлы бабалары – Тонмён негізін қалаған өз мемлекеттерінің маңыздылығын жадынан шығармауға үндеді. Ата-бабаларының істеген ерліктерін ұрпақтары мактап тұтып, олардан мирас болып қалған дәстүрлерді сактаулары керек. Тек осындай іс-әрекеттерді ғана ата-бабаларға көрсетілген құрмет деп санауға болады.

Ли Гюбо поэмасы бірқатар тарихи-саяси шығармалардың пайда болуына мұрындық болды. Мысалы, Ирәннің Самгук юсасы мен Ли Сынхюдің Чеван унғи. Олардың авторлары едай өз елін ұлықтауға, корей өркениетінің кайнар көзі қытай өркениеті сияқты тамырының теренде жатқандығын көрсетуге, Аспан тәнірінің бұйрығымен мемлекеттерді құрған ел негізін қурушы-бабалары туралы баяндап беруге, сондай-ақ, корей тарихындағы көптеген кейіпкерлердің таңғажайып істері туралы жазбаларды ел жадынан шығармай, сактап қалуға тырысты.

Ли Гюбо жас шағында мемлекеттік қызметтен – «нагыз ер-азаматтың» негізгі міндетінен бас тартып, «Пірәдәр Ақша бұлт» атанған болатын. Сөйтіп, өзінің ешқандай әлеуметтік міндеттемелермен шырмалмаған, еркін болғысы келетіндігін білдірген еді. Сөйтіе тұра, ол нақты белгіленген тақырыбы бар – мемлекет үшін құнды идеяларды ғибрат тұту және насиҳаттау деген жазба сөздің міндеті туралы конфуциандық көзкарас қалпындағы поэманы жазды. Ли Гюбо бойында енді ғана корейліктердің дәстүрлі келбеті айқындалғандай: бір жағынан, ол өзін үш досым – лютня, шарап және өлеңге ғана бауыр басып қалған, еркін әрі ерікті «Ақша Бұлттың» деп жариялады, ал екінші жағынан, өз санасында әрбір адамның әлемнің, мемлекеттің жай-куйіне қатыстырығы бар екендігі туралы ойды, – ұжымның әрбір мүшесінің дұрыс мінез-құлығы туралы конфуциандық іліммен рәсімделген, хянгада берілген ойды (адам ғарыштағы тәртіпті сактауы тиіс) берік ұстанады.

Корыта келе айтарымыз, өмірде болып жатқан әрбір құбылыс әлем құрылышының бір бөлшегі іспеттес. Олар бір-бірімен байланысып, астарласып бір бутінді құрайды. Бұқіл әлемді бір тамшыда қарастыру – жазушы шығармашылығының өзіндік ерекшелігі.

ӘДЕБІЕТ

- [1] Иелисеев Д.Д. Кореяская средневековая литература пхесоль. – М., 1968.
- [2] Иелисеев Д.Д. Новелла кореяского средневековья. – М., 1977.
- [3] Кореиские предания и легенды. – М., 1980.

- [4] Курбанов С.О. Курс лекции по истории Кореи с древности до конца ХХ в. – СПб.: Изд. С.-Пб. университета, 2002.
- [5] Никитина М.И. Древняя корейская поэзия в связи с ритуалом и мифом. – М., 1982.
- [6] Никитина М.И., Тротсевич А.Ф. Корейская литература // История всемирной литературы. – М., 1984. – Т. 2.
- [7] Никитина М.И., Тротсевич А.Ф. Очерки истории корейской литературы до ХIV в. – М., 1969.
- [8] Тихонов В.М. История Кореи С древнейших времен до 1876 года. Т. II. – М.: Муравьев, 2003.
- [9] Тротсевич А.Ф. Миф и сюжетная проза Кореи. – СПб., 1996.
- [10] Тротсевич А.Ф. Технологии корейской традиционной литературы (до конца XX века). – Технобук. Публишер Университета Святого Петра, 2004.

REFERENCES

- [1] Yeliseyev D.D. Koreyskaya srednevekovaya literatura pkheshol'. M., 1968 (in Russ.).
- [2] Yeliseyev D.D. Novella koreyskogo srednevekov'ya. M., 1977 (in Russ.).
- [3] Koreyskiye predaniya i legendy. M., 1980 (in Russ.).
- [4] Kurbanov S.O. Kurs lektsiy po istorii Korei s drevnosti do kontsa XX v. SPb.: Izd. S.-Pb. universiteta. 2002 (in Russ.).
- [5] Nikitina M.I. Drevnyaya koreyskaya poeziya v svyazi s ritualom i mifom. M., 1982 (in Russ.).
- [6] Nikitina M.I., Trotsevich A.F. Koreyskaya literatura // Istoriya vsemirnoy literatury. M., 1984. T. 2 (in Russ.).
- [7] Nikitina M.I., Trotsevich A.F. Ocherki istorii koreyskoy literatury do XIV v. M., 1969 (in Russ.).
- [8] Tikhonov V.M. Istorija Korei S drevneyshikh vremen do 1876 goda. T. I. M.: Muravey, 2003 (in Russ.).
- [9] Trotsevich A.F. Mif i syuzhetnaya proza Korei. SPb., 1996 (in Russ.).
- [10] Trotsevich A.F. The history of Korean traditional literature (up to the twentieth century.). Textbook. Publisher University of St. Petersburg, 2004 (in Russ.).

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ТВОРЧЕСТВА ЛИ ГЮБО

У. А. Амирбекова

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Ключевые слова: жанр исторической поэмы, пхэсоль, гармония мира, творческое переживание, традиционная поэтическая тематика, мастер изящного слова.

Аннотация. Статья посвящена теме раскрытия некоторых аспектов творчества центральной фигуры в литературе Кореи, которого за особый поэтический дар еще в юности прозвали *синдон* «божественным отроком», мастера изящного слова Ли Гюбо. В статье рассматривается место и роль Ли Гюбо в корейской литературе как пионера освоения новых жанров, новых тем и как своеобразного интерпретатора традиционной поэтической тематики.

Поступила 17.03.2016 г.